

**APLICAREA PRINCIPIULUI *LOCUS REGIT ACTUM* ÎN DREPTUL CONFLICTUAL
AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVITOR LA FORMA ACTELOR JURIDICE****Valeriu BABĂRĂ**

Universitatea de Stat din Moldova

În prezenta lucrare sunt analizate modalitățile de aplicare a principiului *locus regit actum* în dreptul conflictual al Republicii Moldova privitor la forma exterioară a actelor juridice, în general, și a contractelor, în special, cu referire la reglementările prevăzute în art.1609 și 1613 din Codul civil, caracterul normelor conflictuale în această materie și excepțiile de la competența legii locului încheierii actului juridic.

Cuvinte-cheie: *act juridic, normă conflictuală, lege aplicabilă, condiții de formă, caracter subsidiar, caracter imperativ, excepții generale și speciale, mijloace de probă.*

APPLYING THE *LOCUS REGIT ACTUM* PRINCIPLE IN REPUBLIC OF MOLDOVA LAW CONFLICT REGARDING THE LEGAL ACTS FORM

This work analyzes the possibilities of applying the *Locus Regit Actum* principle in Republic of Moldova law conflict. The exterior form of the legal acts in general and the contracts in special, referring to the settlements provided in the art.1609 and 1613 of the Civil code. The character of the conflicting rules in this matter and the exceptions from the competence of the law of the place conclusion of the legal act.

Keywords: *legal act, conflicting rule, applicable law, conditions of form, tributariness, imperative character, general and special exceptions, measures of proof.*

Forma actului juridic civil reprezintă acea condiție care constă în modalitatea de exteriorizare a voinței (consimțământului) cu intenția de a crea, modifica sau stinge un raport juridic civil.

Noțiunea de formă a actului juridic are două accepțiuni: *lato sensu* desemnează condițiile de formă pe care trebuie să le îndeplinească un act juridic civil în vederea valabilității sale, probațiunii și opozabilității față de terți; *stricto sensu* desemnează modul de exteriorizare a voinței părților unui act juridic, adică modalitatea de exprimare a consimțământului părților.

În ceea ce privește actele juridice, deosebim următoarele categorii de forme:

Forma exterioară a actului juridic reprezintă modalitatea de exteriorizare, de manifestare a voinței părților care încheie actul juridic. Condițiile de fond se referă la conținutul actului juridic, iar condițiile de formă se referă la forma pe care o îmbracă acest conținut.

Forma exterioară a actului juridic poate avea unul din următoarele scopuri:

– *ad validitatem*, condiționând însăși existența actului juridic; în acest caz, forma exterioară este o formă solemnă cerută pentru validitatea actului juridic respectiv (de exemplu, forma exterioară este prevăzută *ad validitatem* în cazul testamentului, art.1458 din Codul civil);

– *ad probationem*, servind ca mijloc de probă a actului juridic respectiv; în unele cazuri, deși legea nu prevede necesitatea îndeplinirii vreunei forme pentru contractul de vânzare-cumpărare, care este un contract consensual, părțile întocmesc un act ca mijloc de probă.

Forma de publicitate este prevăzută în scopul opozabilității față de terți, cum ar fi înregistrarea actului juridic care are ca obiect bunuri imobile (în acest sens este art.214 din Codul civil, iar referitor la legea aplicabilă formei de publicitate – art.1608 din Codul civil).

Forma de abilitate este cea prevăzută de lege pentru validitatea unui act juridic încheiat în numele persoanei lipsite de capacitate de exercițiu (în acest sens, a se vedea art.21-22 din Codul civil, iar referitor la legea aplicabilă în această materie – art.1592 din Codul civil).

Forma de procedură se referă la desfășurarea procesului civil cu element de extraneitate și este guvernată de legea forului, așa cum prevede art.458 din Codul de procedură civilă.

În dreptul internațional privat forma exterioară a actului juridic este cârmuită de legea locului unde se încheie actul, exprimată prin formularea *locus regit actum*. La origine, regula *locus regit actum* însemna că atât forma, cât și fondul actului, erau supuse legii locului încheierii actului juridic. Începând cu sec.XVI, statutarul francez Dumoulin a restrâns domeniul de aplicare a acestei reguli numai la condițiile de formă ale actului juridic, fondul acestuia fiind supus legii autonomiei de voință a părților – *lex voluntatis*.

Justificarea aplicării regulii *locus regit actum* se întemeiază, în principal, pe considerații de ordin practic, constând în faptul că, atunci când este vorba de acte solemne, acestea implică intervenția unei autorități locale care aplică propria ei lege, iar referitor la actele solemne, în prezumția că legea locală este cel mai bine cunoscută de părți. Potrivit unei opinii [2, p.318], justificarea aplicării principiului *locus regit actum* este argumentată în felul următor: „Dacă o persoană ce se află în străinătate trebuie să încheie actul juridic în forma prevăzută de legea națională, ea s-ar putea găsi, uneori, în situația de a nu putea încheia actul juridic, deși acesta ar fi trebuit pentru acea persoană. Ar fi cazul actelor autentice, care nu se pot face într-o anumită țară și de către autoritățile sale competente decât în forma prevăzută de legea acelei țări. Autoritățile competente a autentifica un act pot diferi de la o țară la alta; astfel, în unele țări autentificarea se face în fața judecătorului, iar în altele se face în fața notarului public sau privat. Chiar și în cazul actelor sub semnătură privată dificultățile practice nu sunt înlăturate. Conținutul legilor naționale ale părților actului juridic sau ale altei legi care s-ar substitui legii locului nu poate fi bine cunoscut în practică și nici informațiile necesare nu ar putea fi dobândite ușor în toate cazurile. S-ar putea ca părțile să aibă legi naționale diferite și cu conținut asemănător, caz în care, nefiind niciun motiv de a sacrifica o lege alteia, încheierea actului nu ar putea fi posibilă. Prin urmare, necesitățile practice impun competența locului încheierii actului”.

Totodată, regula *locus regit actum* se justifică prin satisfacerea unei cerințe de generalitate, în care statul forului poate fi interesat, în sensul aplicării aceleiași legi pentru toate actele juridice întocmite pe teritoriul statului respectiv.

Totuși, în unele sisteme de drept se admite ca forma exterioară să fie reglementată de legea personală a autorului actului, de legea forului, legea care reglementează condițiile de fond și efectele actului juridic. De exemplu, în dreptul internațional privat englez există anumite particularități. Astfel, forma căsătoriei este supusă legii locului încheierii, forma contractului care nu se referă la imobile este supusă fie legii locului încheierii, fie legii contractului, iar forma contractului care se referă la imobile este reglementată de *lex situs* [1, p.440].

Principiul *locus regit actum* își găsește aplicare în toate sistemele de drept, chiar dacă de multe ori este alternativ sau subsidiar.

În continuare vom analiza reglementările prevăzute de dreptul conflictual al Republicii Moldova privind determinarea legii aplicabile formei exterioare a actelor juridice, menționând existența unor reglementări generale referitoare la legile aplicabile formei actelor juridice în general, precum și a unor reglementări speciale privitor la legile aplicabile în materia de formă a contractelor.

În dreptul internațional privat al Republicii Moldova, art.1609 alin.(1) din Codul civil reglementează o normă conflictuală principală și mai multe norme conflictuale subsidiare în materia ce vizează forma actelor juridice.

În principal, condițiile de formă ale actului juridic sunt stabilite de legea care guvernează fondul actului juridic. Totodată, se precizează că actul juridic încheiat în afara Republicii Moldova se consideră valabil din punctul de vedere al formei dacă îndeplinește condițiile prevăzute de una din următoarele legi: a) este respectată legea locului unde a fost întocmit; b) sunt respectate exigențele legislației Republicii Moldova; c) este respectată legea națională sau legea domiciliului persoanei care l-a întocmit; d) este valabil conform legii aplicabile autorității care examinează validitatea actului juridic.

Precizarea care se impune constă în aceea că dispozițiile art.1609 alin.(1), cu excepția prevederii de la lit.c), care sunt compatibile numai cu actele juridice unilaterale la care face trimitere art.1613 alin.(1), care stabilește legea aplicabilă condițiilor de formă a contractelor, se aplică atât actelor juridice unilaterale, cât și celor bilaterale (contractelor), avându-se în vedere că art.1609 alin.(1) face referire la „condițiile de formă ale actului juridic”, fără să facă o altă precizare. Astfel, dacă legea nu distinge, nici cel care o interpretează nu trebuie să distingă (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*).

În continuare, menționăm că art.1613 din Codul civil cuprinde reglementări speciale privind legea aplicabilă condițiilor de formă ale contractelor (acte juridice bilaterale). În această ordine de idei, se impune precizarea că și în domeniul formei contractului există o normă conflictuală principală și norme conflictuale subsidiare.

Astfel, potrivit dispozițiilor alin.(1), contractul trebuie să corespundă condițiilor de formă stabilite de dispoziția de la art.1609 alin.(1). Așadar, în principal, condițiile de formă ale contractului sunt guvernate de aceeași lege ca și actele juridice unilaterale, adică de cea care cârmuiește fondul actului.

În subsidiar, alin.(2) prevede că contractul este valabil din punctul de vedere al formei în cazul în care:

- a) părțile contractante se află, la momentul încheierii contractului, în state diferite și sunt respectate condițiile de formă potrivit legislației unuia dintre aceste state;
- b) reprezentantul unei părți a contractului respectă condițiile de formă potrivit legislației statului pe al cărui teritoriu se află la momentul încheierii contractului.

Referitor la caracterele normelor conflictuale privind forma actului juridic în dreptul conflictual al Republicii Moldova distingem:

1. Caracterul normelor conflictuale sub aspectul priorității de aplicare

a) Aplicarea, în principal, a legii care cârmuiește fondul

În conformitate cu prevederile art.1609 alin.(1) din Codul civil, la care trimite și art.1613 alin.(1), legea fondului actului se aplică cu prioritate condițiilor de formă ale actului juridic unilateral, precum și ale contractului.

Din analiza acestor prevederi rezultă că în dreptul conflictual al Republicii Moldova cu privire la forma actelor juridice există o normă conflictuală principală și mai multe norme conflictuale subsidiare.

Astfel, prin coroborarea dispozițiilor art.1609 alin.(1) și ale art.1613 din Codul civil privind forma actelor juridice, menționăm acordarea priorității de reglementare legii care cârmuiește fondul actului, celelalte având caracter subsidiar față de aceasta.

b) Aplicarea, în subsidiar, a legii locului întocmirii actului (*locus regit actum*)

În dreptul internațional privat al Republicii Moldova, regula *locus regit actum* are un caracter subsidiar față de legea care cârmuiește fondul actului juridic.

Aplicarea acestei reguli rezultă din dispoziția art.1609 alin.(1) lit.a) din Codul civil, care stabilește că actul juridic încheiat în afara Republicii Moldova se consideră valabil din punctul de vedere al formei dacă este respectată legea locului unde a fost întocmit. Acest articol se aplică atât actelor juridice unilaterale, cât și contractelor, având în vedere că art.1613 alin.(1) prevede că contractul trebuie să corespundă condițiilor de formă stabilite de legea prevăzută la art.1609 alin.(1).

c) Aplicarea, în subsidiar, a legii naționale sau a legii domiciliului persoanei care l-a întocmit

Potrivit art.1609 alin.(1) lit.c) din Codul civil, actul juridic încheiat în străinătate este valabil din punctul de vedere al formei în cazul când este respectată legea națională sau legea domiciliului persoanei care l-a întocmit. Menționăm că această prevedere este compatibilă numai cu actele juridice unilaterale.

Referitor la contracte, opinia noastră este că aceleași legi trebuie considerate aplicabile condițiile de formă ale contractului, în situația la care se referă art.1613 alin.(2) lit.a), care dispune că contractul este valabil în cazul în care părțile contractante se află, la momentul încheierii contractului, în state diferite și sunt respectate condițiile de formă potrivit legislației unuia din aceste state.

Din coroborarea dispozițiilor art.1609 alin.(1) și ale art.1613 alin.(2) lit.a) rezultă că legile la care se referă au o aplicabilitate alternativă în materia formei actului juridic.

d) Aplicarea, în subsidiar, a legii autorității care examinează validitatea actului juridic

În conformitate cu dispozițiile art.1609 alin.(1) lit.d) din Codul civil, actul juridic se consideră valabil din punctul de vedere al formei și în cazul în care îndeplinește condițiile legii aplicabile potrivit dreptului internațional privat al autorității care examinează validitatea actului prin aplicarea regulii *auctor regit actum*.

Regula *auctor regit actum* se aplică, în principiu, în cazul în care validitatea actului juridic este examinată de o autoritate a unui stat în străinătate. În cazul examinării validității actului de o autoritate din țara forului se aplică regula *locus regit actum*.

2. Caracterul normelor conflictuale sub aspectul gradului de imperativitate

a) Caracterul facultativ al normelor conflictuale

Caracterul normelor conflictuale privind forma actului juridic, prevăzute de art.1609 alin.(1) și de art.1613 din Codul civil, este diferit în funcție de modul în care sunt privite.

Astfel, normele conflictuale care cârmuiesc forma actului juridic au un caracter facultativ (alternativ) dacă sunt privite prin raportare una la cealaltă. Acest caracter se exprimă prin aceea că partea (părțile) actului juridic poate (pot) face actul în formele prevăzute de oricare dintre legile aplicabile potrivit art.1609 alin.(1) și art.1613 din Codul civil.

Așadar, normele conflictuale la care s-a făcut referire au un caracter facultativ, în cadrul sferei enumerării lor, părțile având posibilitatea de a opta pentru aplicarea oricăreia dintre acestea.

b) Caracterul imperativ al normelor conflictuale

Privite în ansamblu, legile care cârmuiesc forma actului juridic au, în principiu, un caracter imperativ, adică, dacă aceste legi sunt privite în afara sferei enumerării lor, ele au un caracter imperativ în sensul că părțile nu pot deroga de la aplicarea dispozițiilor acestor legi prin alegerea altei legi care să cârmuiască forma actului juridic în afara celor enumerate de art.1609 alin.(1) și de art.1613 din Codul civil.

De la această calificare generală a caracterului imperativ al normelor conflictuale privind forma actului juridic există și anumite excepții:

– potrivit art.458 alin.(3) din Codul de procedură civilă, în materia mijloacelor de probă pentru dovedirea unui act juridic și puterii doveditoare a înscrisului care îl constată, norma conflictuală desemnată de regula *locus regit actum* este facultativă cu legea aleasă de către părți (*lex voluntatis*);

– conform art.458 alin.(5) din Codul de procedură civilă, pentru dovada stării civile și puterea doveditoare a actelor de stare civilă, regula *auctor regit actum* are un caracter imperativ.

Legile aplicabile formei actului juridic cârmuiesc în principiu următoarele aspecte:

Forma de exteriorizare a actului juridic. Astfel, aceste legi vor preciza dacă actul juridic trebuie încheiat sau nu în formă scrisă, iar dacă se cere o anumită formă a actului, vor preciza caracterul acesteia (*ad validitatem* sau *ad probationem*).

Forma de redactare a actului juridic (în sensul de *instrumentum*, adică de înscris). Astfel, legea aplicabilă va preciza dacă înscrisul trebuie să îndeplinească anumite condiții de redactare, dacă trebuie să conțină mențiuni speciale și care sunt persoanele competente să instrumenteze actul (judecătorul, notarul, funcționarul de stare civilă etc.).

Durata valabilității actului juridic (ca înscris), în cazul când actul respectiv a fost încheiat pentru o durată de timp limitată.

Mijloacele de probă privind un act juridic și forța probantă a acestuia. Cu privire la aceste aspecte ale domeniului legilor aplicabile formei actului juridic există dispoziții speciale prevăzute de art.458 alin.(3) din Codul de procedură civilă, potrivit cărora mijloacele de probă pentru dovedirea unui act juridic și puterea doveditoare a înscrisului care îl constată sunt cele prevăzute de legea locului unde a fost încheiat actul juridic sau de legea aleasă de părți, dacă ele au dreptul să o aleagă. Astfel, pentru aspectele la care ne referim, textul prevede aplicarea alternativă a regulii *locus regit actum* sau a legii autonomiei de voință a părților (*lex voluntatis*), ceea ce constituie o limitare a sferei legilor aplicabile, comparativ cu posibilitățile admise de art.1609 alin.(1) și de art.1613 din Codul civil.

Sanctiunile aplicabile actului juridic pentru situațiile în care acesta a fost încheiat cu încălcarea dispozițiilor legale privind condițiile de formă (de exemplu, nulitatea actului, felurile și regimul juridic al nulității etc.).

În practică pot apărea unele situații în care legea locului încheierii actului juridic (*locus regit actum*) nu este competentă în ceea ce privește forma exterioară a acestuia. Astfel, în materia privind forma exterioară a actului juridic distingem două feluri de excepții de la competența regulii *locus regit actum*:

a) Excepții generale care intervin oricare ar fi competența legislativă avută în vedere (formă, drepturi, obligații etc.), acestea fiind următoarele:

✓ Ordinea publică în dreptul internațional privat poate constitui un obstacol în aplicarea legii locului încheierii actului juridic. Astfel, cetățenii Republicii Moldova aflați într-o țară străină care recunoaște căsătoria între persoane de același sex, nu se vor putea căsători valabil din punctul de vedere al legilor Republicii Moldova în acea țară, deoarece se opune ordinii publice de drept internațional privat în sensul art.164 alin.(4) din Codul familiei, care stabilește că normele dreptului familiei ale statelor străine nu sunt aplicabile pe teritoriul Republicii Moldova dacă contravin moravurilor și ordinii publice din Republicii Moldova. În acest caz se aplică legea Republicii Moldova.

✓ Frauda la lege în dreptul internațional privat, în situația când părțile unui raport juridic, folosind în mod fraudulos un mijloc de drept internațional privat, au făcut aplicabil acelui raport juridic un alt sistem de drept decât cel normal competent a se aplica. De exemplu, într-un raport juridic de drept intern se introduce în mod fraudulos un element de extraneitate, care declanșează artificial un conflict de legi, iar prin aplicarea normei conflictuale normal competente pentru ipoteza creată se trimite la un alt sistem de drept decât dreptul intern, care ar fi fost în mod firesc aplicabil acelui raport.

✓ Retrimiteria poate fi aplicată în această materie numai în cazul în care legea locului încheierii actului juridic, la care trimite norma conflictuală, nu ar accepta această competență și ar retrimite la altă lege, cum ar

fi legea națională sau legea care cârmuiește fondul actului juridic. În această situație, este vorba despre sistemele de drept care admit procedeul retrimiterii, nefiind cazul Republicii Moldova în care retrimiteria nu este admisă, având în vedere că art.1583 din Codul civil stabilește că orice trimitere la legea străină trebuie privită ca trimitere la dreptul material și nu la dreptul conflictual al statului respectiv.

b) Excepții speciale, care sunt mai puțin frecvente, cum ar fi prevederea de la art.1623 alin.(2) din Codul civil, potrivit căreia întocmirea, modificarea sau revocarea testamentului sunt considerate valabile dacă actul respectă condițiile de formă aplicabile la data când a fost întocmit, modificat sau revocat, ori la data decesului testatorului, conform oricărei din următoarele legi:

- legea națională a testatorului;
- legea domiciliului acestuia;
- legea locului unde actul a fost întocmit, modificat sau revocat;
- legea locului unde se află imobilul ce constituie obiectul succesiunii testamentare;
- legea instanței de judecată sau a organului care îndeplinește procedura de transmitere a averii succesoriale.

Având în vedere cele menționate, conchidem că în dreptul conflictual al Republicii Moldova privitor la forma exterioară a actelor juridice principiul *locus regit actum* se aplică în subsidiar, deoarece în principal are aplicare legea care guvernează fondul actului juridic, așa cum rezultă din prevederea art.1609 alin.(1) din Codul civil.

Bibliografie:

1. GRAVESON, R.H. *Conflict of Laws. Private International Law*. London: Sweet @ Maxwell, 1974. 675 p. ISBN 0421192704
2. FILIPESCU, I.P., FILIPESCU, A.I. *Drept Internațional Privat*. București: Actami, 2002. 608 p. ISBN 9739300405

Prezentat la 29.04.2013